

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

ЛЮБАРЕЦЬ ВЛАДИСЛАВА ВІКТОРІВНА

УДК 377.352: 338.48

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНОМУ КОЛЕДЖІ**

13.00.04- теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Переяслав-Хмельницький – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Кабінет Міністрів України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
СИДОРЕНКО Віктор Костянтинович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
директор Навчально-наукового центру підготовки
та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів
вищої кваліфікації.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТАРХАН Ленуза Запаївна,
Республіканський вищий навчальний заклад
«Кримський інженерно-педагогічний університет»,
завідувач кафедри «Технологія і дизайн швейних виробів»;

кандидат педагогічних наук, професор
ПАНГЕЛОВА Наталія Євгенівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
професор кафедри теорії і методики
фізичного виховання і спорту.

Захист відбудеться «22» листопада 2013 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.053.03 у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за адресою: 08401, Київська обл., м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, зал В.О. Сухомлинського.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (08401, Київська обл., м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30).

Автореферат розісланий «22» жовтня 2013 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.П. Онищенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У зв'язку з постійним підвищенням вимог до кваліфікації та професіоналізму фахівців на ринку праці в Національній стратегії розвитку освіти в Україні визначено необхідність кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір. З огляду на визначені пріоритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Це вимагає розроблення інноваційних підходів до професійної підготовки фахівців з урахуванням вимог конкретних галузей господарства, зокрема сфери туризму.

Для України проблема вдосконалення системи підготовки професіоналів туризму має особливе значення у зв'язку з тим, що розвиток туризму визнано пріоритетною справою держави і суспільства. Займаючи вигідне геополітичне положення, Україна має вагомі об'єктивні передумови для того, щоб увійти до числа найрозвиненіших туристських країн світу. Україна володіє великим туристсько-рекреаційним потенціалом, а саме: сприятливі кліматичні умови, багатство флори і фауни, розгалужена мережа транспортних сполучень, унікальні культурно-історичні пам'ятки, досить розвинена індустрія подорожей та система гостинності.

Задоволення сучасних і перспективних потреб ринку праці в кваліфікованих, конкурентоспроможних працівниках, які мають широкий політехнічний кругозір, професійну мобільність, високу загальну і виробничу культуру, розглядається як одна із головних цілей професійно-технічної освіти в умовах сьогодення. Стандарти, яким має відповідати підготовка кваліфікованих робітників для сфери туризму в професійно-технічних навчальних закладах, виокремлюють вимоги щодо здійснення професійної діяльності в реальних умовах. У зв'язку з цим, особливого значення набуває формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму, що забезпечить конкурентоспроможність та мобільність їх на ринку праці.

Різні аспекти проблеми формування професійної компетентності сучасного фахівця досліджували: В. Адольф, Н. Бордовська, І. Зязюн, А. Маркова, А. Реан, Л. Тархан, О. Шиян (професійна компетентність як компонент професіоналізму); О. Калита, В. Стрельников (компетентність як рівень кваліфікації спеціаліста); Б. Гершунський, А. Вербицький, О. Дубасенюк, В. Піщулін (розвиток професійно важливих якостей); Е. Зеєр, В. Полуда, А. Присяжна, Н. Тализіна, О. Хуторський (ключові компетенції спеціалістів); Т. Браже, В. Сидоренко, Н. Уйсімбаєва (розвиток професійної компетентності),

Л. Грибова, Н. Пангелова, М. Скрипник, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова (різні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців туризму).

За безумовної важливості цих досліджень проблема формування професійної компетентності фахівця сфери туризму є малодослідженою. Аналіз стану підготовки майбутніх агентів з організації туризму професійно-технічних навчальних закладах виявив ряд суперечностей:

- між потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях сфери туризму, постійним підвищенням вимог до кваліфікації та професіоналізму відповідних фахівців на ринку праці, та недостатнім розвитком їх професійної компетентності;

- між поступовим впровадженням компетентнісного підходу у практику роботи вищих навчальних закладів та недостатньо сформованими умовами реалізації його в професійно-технічних навчальних закладах;

- між відсутністю в навчальних програмах забезпечення контекстного навчання, яке проектує освітній процес і максимально наближує його до майбутньої професійної діяльності агента з організації туризму, та нагальною потребою його застосування у формуванні професійної компетентності даного фахівця.

Отже, необхідно вдосконалювати підготовку агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, підвищувати ефективність навчально-виховної роботи, застосовувати сучасні педагогічні технології. Розв'язання цих завдань залежить від рівня кваліфікації агента з організації туризму, його професійної компетентності, пошуку нових форм і методів викладання, використання нетрадиційних методів навчання.

Актуальність проблеми й необхідність її розв'язання на теоретичному та методичному рівнях зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою ініціативної науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України «Теоретичні і методичні засади застосування інноваційних педагогічних технологій при підготовці фахівців у вищих аграрних навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0108U004905).

Тему дисертації затверджено вченою радою Київського університету туризму, економіки і права (протокол № 3 від 23.03.2005 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25.05.2010 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці моделі формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму в професійно-технічних навчальних закладах.

Задачі дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму за даними літературних джерел.
2. З'ясувати сутність і структуру професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, обґрунтувати показники, критерії та рівні її сформованості.
3. Теоретично обґрунтувати і створити модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.
4. Розробити технологію формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму в процесі професійної підготовки.
5. Експериментально перевірити ефективність реалізації розробленої моделі та технології формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі.

Предмет дослідження – модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у процесі професійно-теоретичної підготовки.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, дедукція, індукція, систематизація, синтез даних наукової літератури, навчальних планів з метою визначення теоретичних, методичних проблем дисертаційного дослідження, обґрунтування поняття «компетентність», визначення основних структурних складових професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму і концептуальних підходів до формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму; метод моделювання – для розробки й обґрунтування моделі формування професійної компетентності, узагальнення результатів вітчизняних та зарубіжних досліджень із зазначеної проблеми з метою розробки технології формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму; *емпіричні:* пряме та непряме спостереження; бесіди, анкетування; метод узагальнення незалежних характеристик; метод психологічного тестування, експертної оцінки, аналізу результатів діяльності учнів з метою проведення експериментальної роботи; *експериментальні* (констатувальний і формувальний експеримент) з метою виявлення, обґрунтування, перевірки ефективності розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму; *методи математичної статистики* з метою опрацювання експериментальних даних та узагальнення результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* розроблено, експериментально перевірено модель формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму (*визначено мету, завдання, функції, структурні компоненти, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови, методичні засади, критерії, показники і рівні сформованості*), яка може слугувати основою для коригування змісту

навчальних предметів, спрямовування педагогічних технологій на створення умов для формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму; здійснено аналіз особистісних та професійно значущих якостей агента з організації туризму, розкрито особливості його професійної діяльності та створено професіограму майбутніх агентів з організації туризму (*домінуючі види діяльності; кваліфікаційні вимоги; особистісні якості; якості, що перешкоджають професійній діяльності; протипоказання до професійної діяльності; області застосування професійних знань*);

– уточнено сутність понять «компетентність», «професійна компетентність майбутнього агента з організації туризму», критерії (*мотиваційний, когнітивний, практичний, комунікативний, особистісний*), показники (*усвідомлення місця і ролі агента з організації туризму в професійній діяльності, безперервне підвищення загальної та професійної культури, пошукова діяльність, конструювання власного професійного досвіду, особистісно-психологічні якості*) та рівні (*елементарний, відтворювальний, достатній, творчий*) сформованості професійної компетентності та сукупність педагогічних засобів, які сприяють її формуванню;

– подальшого розвитку набули інноваційні методи та форми підготовки майбутніх агентів з організації туризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичних рекомендацій викладання предмета «Організація туристичної діяльності», які можуть бути використані викладачами професійно-технічних навчальних закладів, коледжів, курсової підготовки агентів з організації туризму при складанні навчальних планів і програм, тестових і творчих завдань, підготовці методичних посібників і рекомендацій, а також у процесі розробки науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, творче застосування яких сприяє формуванню їх професійної компетентності.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Івано-Франківського технікуму ресторанного сервісу і туризму Національного університету харчових технологій (довідка № 341/02-14 від 18.10.2012 р.), Політехнічного коледжу Луганського національного аграрного університету (довідка № 429 від 29.10.2012 р.), Інституту професійного росту фахівців туризму і курортів (довідка № 139/01 від 12.11.2012 р.), Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка (довідка № 157 від 12.11.2012 р.), Кримського республіканського професійно-технічного навчального закладу «Сімферопольське вище професійне училище ресторанного сервісу і туризму» (довідка № 714/01.12 від 14.11.2012 р.), Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права (довідка № 133-01-04/у від 04.06.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті, написаній у співавторстві з В. Федорченком, автором проаналізовано досвід профільного навчання в туристських ліцеях, розглянуто методичні основи і особливості навчального

процесу, методика проведення профорієнтаційної роботи. У статті, опублікованій у співавторстві із В. Сидоренком, автором висвітлено сутність технології формування професійної компетентності на засадах контекстного навчання та особливості його застосування у сучасній професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідались на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Культура і освіта фахівців туристської сфери: сучасні тенденції та прогнози» (Київ, 2004), «Туризм та зближення культур» (Київ, 2011); *всеукраїнських* – «Практика сучасного туризму в Україні (праксеологія туризму): стан та перспективи» (Київ, 2004), «Туризмологія: концепції та термінологічно-понятійний апарат» (Київ, 2005), «Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму» (Київ, 2012).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 14 наукових працях, з них 1 – методичний посібник, 7 статей у наукових фахових виданнях (2 у співавторстві), 1 стаття у зарубіжному виданні, 5 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (259 найменувань, з них 4 іноземною мовою), 12 додатків на 68 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 285 сторінок, із них основного тексту – 190 сторінок. Робота містить 14 таблиць на 20 сторінках, 4 рисунки на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність вивчення наукової проблеми, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дисертаційного дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **«Сутність професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»** – проаналізовано шляхи розвитку туризму в Україні та особливості підготовки фахівців сфери туризму в умовах ринкової економіки, проблему професійної компетентності у науковій літературі й психолого-педагогічних дослідженнях; уточнено й розкрито сутність понять «компетентність», «професійна компетентність» та структуру професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми дозволяє стверджувати, що питання підготовки майбутніх фахівців туризму постійно знаходяться в центрі уваги вчених. Питаннями розробки методик підготовки кадрів для туристичної сфери займаються А. Волкова, Л. Грибова, Н. Пангелова, Л. Сакун, М. Скрипник, Г. Цехмістрова, В. Федорченко, Н. Фоменко, Л. Чорна інші. Розглянуто різні підходи науковців щодо визначення поняття компетентності: загальнокультурний (В. Бездухов, О. Дубасенюк, М. Яковлева); соціально-

психологічний (А. Алферов, Е. Андреева, Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, В. Куніцина, Л. Петровська); психолого-педагогічний (І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, І. Міщенко, В. Сластьонін); акмеологічний (С. Цимбал, С. Кубіцький, Н. Кузьміна); компетентнісний (Е. Царькова, О. Шапран, Т. Шаргун, С. Шишов); творчий (О. Бабаян, М. Елькін, Н. Уйсімбаєва); суб'єктний (В. Адольф, Е. Огарьов, В. Петрук). Умови, що сприяють розвитку професійної компетентності, досліджували: А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Козаков, В. Кремень, Н. Ничкало інші. Провідні ідеї позитивного історичного досвіду становлення і розвитку вітчизняної системи підготовки фахівців для сфери туризму можуть бути використані на сучасному етапі удосконалення української системи туристської освіти.

Теоретико-методологічний аналіз історичного досвіду дав змогу обґрунтувати принципи та основні положення адаптації навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців для сфери туризму, до умов розвитку туризму; теоретично обґрунтувати принципи відбору змісту професійної підготовки фахівців для сфери туризму.

На основі аналізу світових стандартів з'ясовано основні вимоги до туристської освіти, зокрема: туристська освіта повинна сприяти розвитку туризму та галузевої інфраструктури; доступ до туристської освіти мають всі, хто володіє необхідними здібностями, мотивацією, адекватною підготовкою на всіх етапах професійної туристської діяльності; призначенням туристської освіти є надання фундаментальних професійних знань, виховання культурно, психічно і соціально здорового громадянина держави.

Ринок праці у сфері туризму потребує чіткості та об'єктивності щодо визначення професійної здатності майбутніх фахівців, їх професійної компетентності. Тому основна мета туристської освіти і підготовки полягає у формуванні компетентних фахівців, які володіють відповідними знаннями і навичками для задоволення потреб туристського ринку праці.

Професійна компетентність агента з організації туризму – це інтегрована здатність особистості здійснювати професійну діяльність у сфері туризму, використовуючи цілісний комплекс знань, умінь і навичок, психологічних особливостей, професійних позицій. Важливим завданням професійної освіти є обов'язкове надання знань, умінь та навичок відповідно до галузевих стандартів – освітньо-кваліфікаційної характеристики й освітньо-професійної програми.

Актуальним є перегляд змісту освіти і, у першу чергу, навчальних планів і програм предметів професійно-теоретичної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, які спрямовані на формування в учнів професійних знань, умінь та навичок, що зумовлені сучасним вимогами суспільства до робітників відповідної кваліфікації та профілю, на досягнення яких мають бути спрямовані зусилля викладача та учня. Для навчального плану фаху суттєвим є не тільки оптимальний вибір навчальних предметів, а й встановлення їх взаємозв'язку і обґрунтування послідовності вивчення з метою виключення можливості дублювання навчального матеріалу.

Змістом освіти є рівень професійної компетентності майбутнього фахівця, здатність його до виконання цілісної професійної діяльності, розвиток його особистості, який є результатом виконаної учнем діяльності, що залежить від індивідуальних особливостей, особистої активності, типу діяльності, яка виконується, способів спілкування з викладачем та іншими учнями. Таким чином зміст навчання повинен реалізовуватись через такі форми діяльності учасників навчального процесу, які дозволяють здійснити перехід від абстрактного до конкретного, від навчальної інформації до реальної професійної діяльності.

Рівень підготовки майбутнього агента з організації туризму повинен відповідати загально-професійним вимогам шляхом раціонального співвідношення теоретичного і практичного навчання.

Проаналізувавши вимоги до кваліфікованого робітника за професією «Агент з організації туризму», було складено професіограму агента з організації туризму, визначено основні показники сформованості його професійної компетентності. Відповідність змісту навчання вимогам майбутньої професійної діяльності, взаємозв'язок теоретичного навчання з виробничою практикою, тривале стажування на робочих місцях під час навчання – все це формує основу підготовки висококваліфікованих робітників у сфері туризму.

На основі аналізу знань та вмінь, якими має володіти агент з організації туризму, виокремлено такі складові формування його професійної компетентності: використання *загально-професійних* знань та вмінь для формування і розвитку наукового мислення, світосприйняття і здатності до пізнання; забезпечення системності, узагальнення і внутрішнього поєднання теоретично-професійних знань і умінь; розвиток комплексу загальних та професійно значущих особистісних рис і якостей; здатність до самоосвіти та професійного самовдосконалення, вміння використовувати різноманітні інформаційні ресурси; єдність теоретичної і практичної підготовки.

Агент з організації туризму повинен володіти широким спектром знань з різних наук, які вивчають людину і процес її соціалізації. Тому професійна компетентність агента з організації туризму повинна набути якості системи, в якій усі різнобічні знання, професійні вміння сполучалися б з необхідними професійними якостями особистості.

Таким чином, *особливості професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму* передбачають: урахування специфіки змісту професійного навчання; інтегративний підхід до загальноосвітньої та професійної підготовки; урахування міжнародного характеру сфери туризму; специфіку підготовки кваліфікованого робітника; конкретизацію та коригування загальних і професійних цілей навчання; розроблення конкретних шляхів модернізації процесу навчання у професійно-технічних навчальних закладах.

У другому розділі – **«Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»** – розроблено модель та з'ясовано форми, методи і технологію формування професійної

компетентності майбутніх агентів у процесі їхньої професійної підготовки.

Формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму пов'язане з удосконаленням самого процесу навчання, спрямованого на активізацію розумової діяльності та формування професійних умінь учня. Для ефективнішого формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму запропонована та обґрунтована цілісна модель формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму у професійному коледжі, яка включає *мету* (процес формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму), *завдання* (формування навчально-професійної спрямованості та провідних мотивів професійної діяльності; забезпечення сукупністю знань, умінь і навичок, для досягнення якості та результатів професійної діяльності; формування індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності) (рис. 1). Пропонована модель передбачає реалізацію основних *функцій* професійного навчання (освітня, виховна, мотиваційна, розвиваюча, пізнавальна) і містить *компоненти* (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, емоційно-вольовий). Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою. Визначено основні *принципи* (науковості; систематичності й послідовності; свідомості, активності та самостійності; ґрунтовності; зв'язку навчання з практичною діяльністю; доступності навчання та врахування індивідуальних особливостей учнів; емоційності навчання), та *підходи* (системний, діяльнісний, особистісно-розвивальний, компетентнісний).

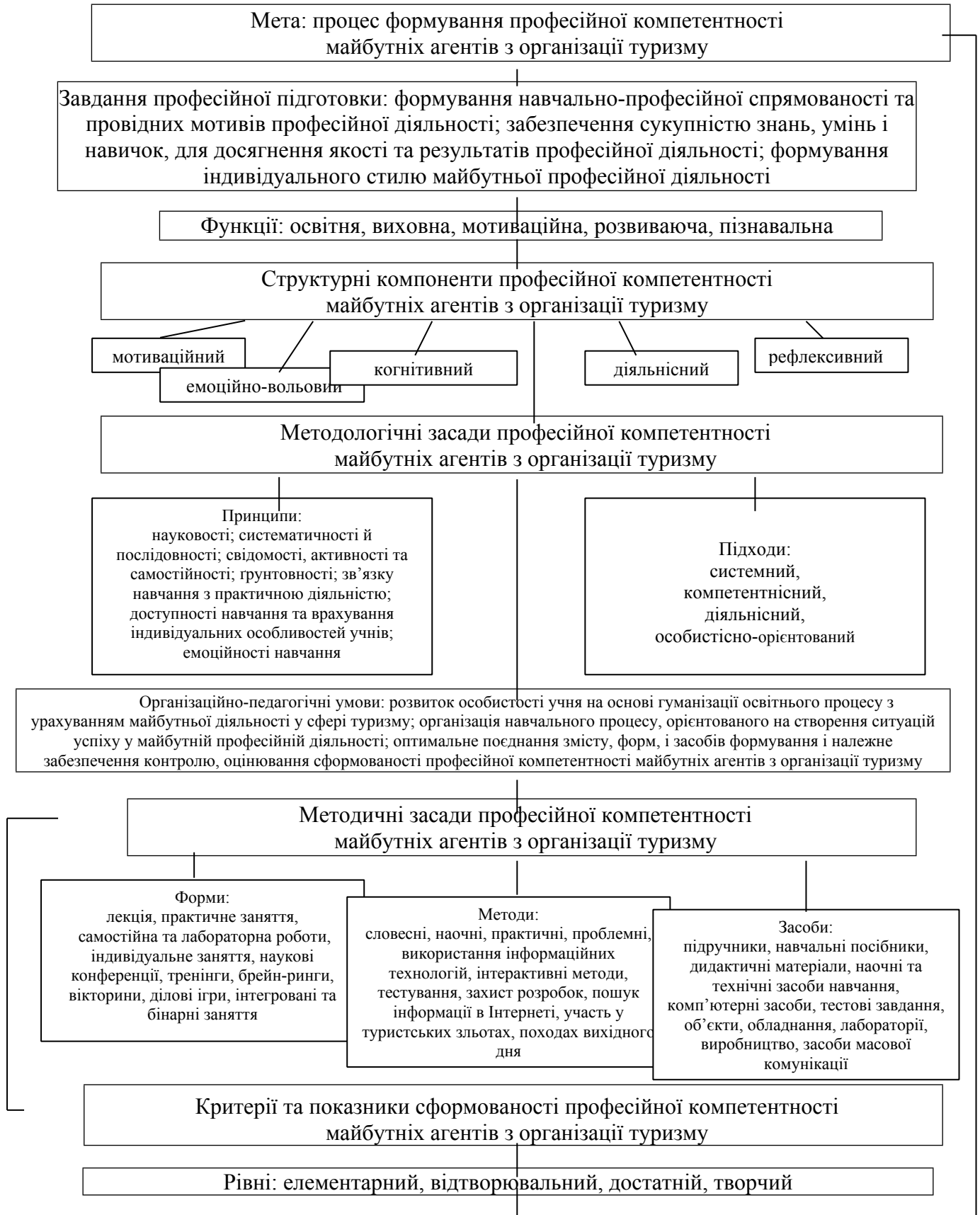
Організаційно-педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму є: розвиток особистості учня на основі гуманізації й гуманітаризації освітнього процесу з урахуванням особливостей майбутньої діяльності у сфері туризму; організація навчального процесу, орієнтованого на створення ситуацій успіху у майбутній професійній діяльності; оптимальне поєднання змісту, форм, і засобів формування і належне забезпечення контролю, оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Виконання моделі формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в контексті ефективної професійної діяльності в реальних умовах праці потребує застосування відповідних методів навчання, а саме: словесні, наочні, практичні, проблемні, використання інформаційних технологій, інтерактивні, тестування, захист розробок, пошук інформації в Інтернеті, участь у туристських зльотах, походах вихідного дня та ін.

Реалізація моделі передбачає наявність конкретних результатів у формуванні професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, перехід на більш високий рівень професійної компетентності майбутніх фахівців. Результатом підготовки є сформованість професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Процес формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму розглядається як процес оволодіння ним стійкими,

інтегрованими, системними фаховими знаннями, вміннями застосовувати їх у нових, нестандартних ситуаціях, розвиток особистісних якостей, властивостей та загальної етично-професійної культури, що забезпечить особистості здатність до продуктивної професійної діяльності.

Результат: сформованість професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму
--

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі

Визначення сутності, змісту і структури професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму, вивчення особливостей її формування, рівнів сформованості, ступеня розвитку окремих складових, дозволили розробити технологію формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму, процес формування якої повинен відображати структуру професійної компетентності. Запропонована технологія контекстного навчання, яка проектує освітній процес як максимально наближений до майбутньої професійної діяльності агента з організації туризму, передбачає дослідження усіх аспектів навчально-виховного процесу формування майбутнього фахівця, починаючи з постановки цілей, проектування, організації навчального процесу до перевірки ефективності створеної моделі.

Розробка даної технології здійснювалася на основі системного, компетентнісного, діяльнісного підходу. Теоретичною основою контекстного навчання є: діяльнісна теорія засвоєння соціального досвіду; технологічний підхід до організації навчального процесу; змістовно утворююча категорія «контекст».

Завданням контекстного навчання майбутнього агента з організації туризму є здійснення навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності шляхом вирішення конкретних професійних завдань. Засвоєння змісту навчання відбувається не шляхом простої передачі учневі інформації, а в процесі його власної, внутрішньо мотивованої активності, спрямованої на предмети та явища навколишнього світу.

У реалізації змістового забезпечення процесу формування професійної компетентності майбутнього фахівця відповідне смислове навантаження, що характеризує динамічну структуру підготовки, має модульну організацію навчання. Модульна технологія передбачає формування професійної компетентності майбутнього фахівця в сфері туризму із застосуванням різних методів і професійно-орієнтованих форм навчання.

Формування професійної компетентності в умовах контекстного навчання, що реалізується в єдності з особистісно-орієнтованим навчанням, через навчальні предмети, здійснювалася на практичних заняттях за допомогою таких активних методів навчання як рольові та ділові ігри, суть яких полягала у підвищенні пізнавальної активності учнів, розвитку ініціативи, створенні умов для формування якостей особистості необхідних сучасному фахівцю в сфері туризму. Зміст та умови професійної діяльності є завжди ймовірними та проблемними. Контекстне навчання дає можливість створити систему

проблемних ситуацій і дозволяє тим самим забезпечити об'єктивні передумови формування теоретичного, практичного та професійного мислення.

У третьому розділі – **«Процес формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»** – охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, розкрито організацію експериментального дослідження, зміст і результати педагогічного експерименту, здійснено математичний аналіз результатів експериментального дослідження.

Успішність навчальної діяльності, сформованість професійної мотивації, рівень та інтелект здібностей, етично-професійної культури, рівень розвитку професійно-важливих якостей агента з туризму, рівень вияву креативності у виконанні навчально-професійних завдань, – визначають критерії сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму відповідно до компонентів (*мотиваційний, когнітивний, практичний, комунікативний, особистісний*) та їх показників (*усвідомлення місця ролі агента з організації туризму в професійній діяльності; безперервне підвищення загальної та професійної культури; пошукова діяльність; конструювання власного професійного досвіду, особистісно-психологічні якості*). За допомогою зазначених критеріїв були визначені рівні сформованості професійної компетентності у майбутніх агентів з організації туризму (*елементарний, відтворювальний, достатній, творчий*).

Виокремлення критеріїв, компонентів, показників і рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму і їх використання дало змогу всебічно оцінити індивідуальний рівень досліджуваного феномена в учнів та організувати роботу щодо формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму під час їх навчання у професійно-технічному навчальному закладі.

Головною метою експериментального дослідження було виявлення ефективності формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на засадах контекстного навчання в процесі вивчення предмету «Організація туристичної діяльності». З цією метою було організовано експериментальні (ЕГ) і контрольні (КГ) групи учнів, які комплектувалися таким чином, щоб базовий рівень їх підготовки був приблизно однаковим. Перевірка знань і вмінь здійснювалася в цих групах за однаковими критеріями. У програмі дослідження окремим педагогічним блоком були включені завдання для перевірки знань, умінь, навичок з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки, вибір яких вказував на важливість міжпредметного зв'язку навчального матеріалу у підготовці кваліфікованого фахівця.

Для визначення стану сформованості підготовки професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму під час констатувального експерименту було використано методику, яка включала комплекс психологічних і педагогічних досліджень, які давали можливість

визначити рівень здібностей до професії, нахили та інтереси, індивідуально-психологічні особливості, які необхідні для фахівця в сфері туризму

Під час констатувального експерименту було визначено, що рівень підготовки і широта оперування знаннями і вміннями учнів як експериментальної так і контрольної групи є незадовільними з позиції вимог сьогодення. Потребує здійснення корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму та експериментальної перевірки ефективності впровадження даної методики (табл. 1).

Таблиця 1

Результати констатувального експерименту

Періоди	Кількість питань тесту	Рівні підготовки	Кількість студентів		%	
			КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
2007-2008 навчальний рік	0-6	Елементарний	11	10	37,9	34,5
	7-9	Відтворювальний	10	11	34,5	37,9
	10-12	Достатній	4	5	13,8	17,3
	13-14	Творчий	4	3	13,8	10,3
2008-2009 навчальний рік	0-6	Елементарний	11	12	44	46,1
	7-9	Відтворювальний	9	9	36	34,6
	10-12	Достатній	3	3	12	11,6
	13-14	Творчий	2	2	8	7,7
2009-2010 навчальний рік	0-6	Елементарний	11	11	40,7	42,4
	7-9	Відтворювальний	9	9	33,3	34,6
	10-12	Достатній	4	3	14,8	11,5
	13-14	Творчий	3	3	11,2	11,5

Формувальний етап експерименту передбачав спеціальне внесення в педагогічний процес принципово важливих змін відповідно до завдання дослідження. У рамках педагогічного експерименту проводився глибокий якісний аналіз та якомога точніше кількісне вимірювання як внесених у педагогічний процес змін, так і результатів цього процесу. У ході експерименту використовувався метод експертних оцінок. Експеримент був спрямований на підвищення ефективності впливу змісту, форм і методів навчання у вказаному аспекті.

Результативність формування професійної компетентності оцінювалася за результатами контрольних робіт. Для проведення компонентного аналізу формування професійної компетентності в контрольних і експериментальних групах були використані одні й ті ж завдання та виділені ті ж складові.

Узагальнені результати засвоєння знань і сформованості вмінь учнями експериментальних і контрольних груп показали, що експериментальна робота сприяла формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців (рис. 2).

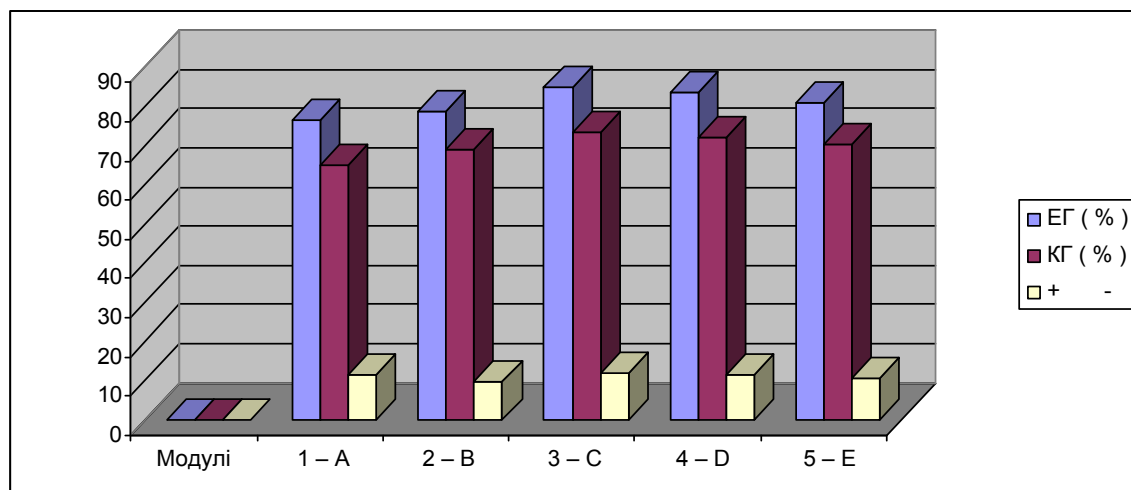

Рис. 2. Порівняльний аналіз показників сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму

Залежність між теоретичними знаннями і практичними вміннями, властивими агенту з організації туризму в процесі підготовки учнів визначено шляхом вирахування коефіцієнта кореляції. Знайдений коефіцієнт кореляції 0,63 характеризує взаємозв'язок між теоретичними знаннями і практичними вміннями як яскраво виражену кореляційну залежність.

Ефективність запропонованої технології доведена статистично достовірним підвищенням рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму експериментальних груп у порівнянні з контрольними. Порівнюючи величини середнього балу і коефіцієнтів варіації, результати експерименту засвідчили в експериментальній групі рівень успішності вищий, а процес навчання стабільніший ($V_{AA} \square V$; $15,1\% < 22,3\%$).

Дані розрахунків свідчать про статистично значущі результати дослідження. Відмінності рівнів сформованості компонентів професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму в учнів експериментальних й контрольних груп статистично значущі, що дає право стверджувати, що поетапна модель формування професійної компетентності є ефективною і не викликає сумніву.

ВИСНОВКИ

1. Проблема формування професійної компетентності, зокрема її роль у формуванні особистості та професійній підготовці фахівця сфери туризму, широко відображена в науковій літературі, що свідчить про її актуальність. Ринку праці у туристській галузі потребує чіткості та об'єктивності щодо визначення професійної здатності майбутніх фахівців, їх професійної компетентності. Агент з організації туризму повинен володіти широким спектром знань з різних наук, які вивчають людину і процес її соціалізації. Слід зазначити велику роль суто психологічних аспектів для успішного оволодіння знаннями, вміннями і навичками, таких як здібності, особистісні якості, інтереси і схильності до обраної професії:

Професійна кваліфікація агентів з організації туризму залежить як від загальної, так і від професійної підготовки, зорієнтованої на існуючу практику, світовий досвід та стандарти гостинності. Особливості професійної підготовки агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах полягають у формуванні професійних знань, від яких залежить результативність професійної діяльності. Професійна компетентність агента з організації туризму повинна набути якості системи, в якій усі різнобічні знання, професійні вміння сполучаються з необхідними професійними якостями особистості.

2. На основі результатів аналізу наукових джерел, освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника професійно-технічного навчального закладу, професійних функцій майбутніх агентів з організації туризму створено професіограму майбутнього фахівця туризму, розкрито сутність професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму та обґрунтовано її структурні компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційно-вольовий, рефлексивний.

Обґрунтовано критерії сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму відповідно до компонентів (мотиваційний, когнітивний, практичний, комунікативний, особистісний) та їх показників (усвідомлення місця ролі агента з організації туризму в професійній діяльності; безперервне підвищення загальної та професійної культури; пошукова діяльність; конструювання власного професійного досвіду, особистісно-психологічні якості). Дані критерії враховують специфіку професійної діяльності фахівця в сфері туризму та забезпечують діагностику рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму: елементарний, відтворювальний, достатній, творчий.

3. Створено модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму та теоретично обґрунтовано її складові. Модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму становить комплексну систему взаємопов'язаних структурних елементів, що при створенні організаційно-педагогічних умов забезпечують досягнення головної мети, а саме: формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму включає: *мету* (процес формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму), *завдання* (формування навчально-професійної спрямованості та провідних мотивів професійної діяльності; забезпечення сукупністю знань, умінь і навичок, для досягнення якості та результатів професійної діяльності; формування індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності), *функції* (освітня, виховна, мотиваційна, розвиваюча, пізнавальна), *структурні компоненти* (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, емоційно-вольовий), *принципи* (науковості; систематичності й послідовності; свідомості, активності та самостійності; ґрунтовності; зв'язку навчання з практичною діяльністю;

доступності навчання та врахування індивідуальних особливостей учнів; емоційності навчання), *підходи* (системний, діяльнісний, особистісно-розвивальний, компетентнісний), *організаційно-педагогічні умови* (розвиток особистості учня на основі гуманізації освітнього процесу з урахуванням особливостей майбутньої діяльності у сфері туризму; організація навчального процесу, орієнтованого на створення ситуацій успіху у майбутній професійній діяльності; оптимальне поєднання змісту, форм, і засобів формування і належне забезпечення контролю, оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму), *методичні засади* (форми, методи, засоби). Результатом є сформованість професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. У процесі дослідження визначено структурні компоненти сформованості: *показники* (особистісно-психологічні та перетворювальні якості; усвідомлення місця ролі агента з організації туризму в професійній діяльності; безперервне підвищення загальної та професійної культури; пошукова діяльність; конструювання власного професійного досвіду), *критерії* (мотиваційний, когнітивний, практичний, комунікативний, особистісний), *рівні* (елементарний, відтворювальний, достатній, творчий). Модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму є відкритою, постійно розвивається та за необхідності може бути доповнена новими компонентами.

4. Розроблено технологію формування професійної компетентності майбутнього агента з організації туризму, реалізація якої потребує застосування відповідних методів навчання (*словесні, наочні, практичні, проблемні, використання інформаційних технологій, інтерактивні методи, тестування, захист розробок, пошук інформації в Інтернеті, участь у туристських зльотах, походах вихідного дня*), ефективність використання яких значною мірою обумовлена наявністю матеріально-технічних засобів (*підручники, навчальні посібники, дидактичні матеріали, наочні та технічні засоби навчання, комп'ютерні засоби, тестові завдання, об'єкти, обладнання, лабораторії, виробництво, засоби масової комунікації*) з їх специфічними дидактичними функціями. Визначено й обґрунтовано форми (*лекція, практичне заняття, самостійна та лабораторна роботи, індивідуальне заняття, наукові конференції, тренінги, брейн-ринги, вікторини, ділові ігри, інтегровані та бінарні заняття*) організації навчання, в межах яких формується професійна компетентність майбутнього агента з організації туризму в процесі професійної підготовки.

Обґрунтовані теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, які забезпечують організаційно-педагогічні умови, відображено в методичних рекомендаціях для викладачів професійно-технічних закладів щодо формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у процесі вивчення предмету «Організація туристичної діяльності». У рекомендаціях запропоновано шляхи покращення якісної підготовки майбутніх агентів з організації туризму,

розкрито найбільш оптимальні форми та активні методи навчання (*дискусії, ділові і рольові ігри, практичні завдання, моделювання життєвих та виробничих ситуацій*).

5. Результативність розробленої моделі формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму виявлено на засадах контекстного навчання в процесі вивчення предмету «Організація туристичної діяльності». Ефективність запропонованої технології доведена статистично достовірним підвищенням рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму експериментальних груп у порівнянні з контрольними. Порівнюючи величини середнього балу і коефіцієнтів варіації, результати експерименту засвідчили в експериментальній групі рівень успішності вищий, а процес навчання стабільніший ($V_{AA} \square V$; $15,1\% < 22,3\%$).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Подальшого вивчення потребують шляхи вдосконалення процесу формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, формування професійної компетентності у процесі самостійної роботи, виробничої практики, організації науково-дослідної роботи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Методичні посібники

1. Любарець В. В. Методичні рекомендації вивчення предмету «Організація туристичної діяльності» [для викладачів проф.-тех. навч. закладів] / В. В. Любарець. – К.: Вид-во КУТЕП, 2012. – 86 с.

Наукові статті у фахових виданнях

2. Любарець В. В. Формування професійно-кваліфікаційного профілю особистості в системі ліцейної туристичної підготовки / В.В. Любарець, В.К. Федорченко // Гуманітарні науки: наук.-практ. журнал. – К.: Педагогічна преса, 2003. – № 2 (6). – С. 121-127.

3. Любарець В. В. Вимоги до професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму / В.В. Любарець // Молодь і ринок. – 2010. – № 7/8. – С. 52–55.

4. Любарець В. В. Аналіз особистісних якостей агента з організації туризму / В.В. Любарець // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К., 2011. – Вип. 159, ч. 1. – С. 109-114.

5. Любарець В. В. Аналіз сутності поняття професійної компетентності / В.В. Любарець // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. – Херсон: РПО, 2011. – Вип. 9. – С. 169-175.

6. Любарець В. В. Критерії сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К., 2012. – Вип. 175, ч. 1. – С. 84-93.

7. Любарець В. В. Модель формування професійних компетентностей майбутніх агентів з організації туризму / В. В. Любарець // Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 15. – С. 58-65.

8. Любарець В. В. Технологія формування професійної компетентності на засадах контекстного навчання / В. В. Любарець, В. К. Сидоренко // Біоресурси і природокористування. – 2013. – Т. 5, № 1-2. – С.136-143.

Наукові статті у зарубіжних виданнях

9. Любарець В. В. Экспериментальная проверка эффективности формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма / В. В. Любарець // Педагогические науки: известия Южного федерал. ун-та. – 2012. – № 12. – С. 117-124.

Наукові статті та тези доповідей у збірниках матеріалів конференцій

10. Любарець В. В. Проблеми профільного навчання у ліцєях туристського спрямування / В. В. Любарець // Практика сучасного туризму в Україні (праксеологія туризму): стан та перспективи: матеріали VI-х аспірант. читань. – К.: Вид-во КУТЕП, 2004. – С. 124-129.

11. Любарець В. В. Організація профільного навчання: із досвіду роботи профільних класів КУТЕП / В. В. Любарець // Культура і освіта фахівців туристської сфери: сучасні тенденції та прогнози: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Вид-во КУТЕП, 2005. – С. 438-442.

12. Любарець В. В. Педагогіка туризму: до проблеми формування професійно-орієнтованих знань в учнів профільних класів туристського спрямування / В. В. Любарець // Туризмологія: концепції та термінологічно-понятійний апарат: матеріали VII-х аспірант. читань. – К.: Вид-во КУТЕП, 2006. – С. 81-84.

13. Любарець В. В. Складові професійної компетентності агента з організації туризму / В. В. Любарець // Туризм та зближення культур: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Вид-во КУТЕП, 2012. – Ч. II. – С. 100-105.

14. Любарець В. В. Етична складова у формуванні професійної компетентності фахівців сфери туризму/ В. В. Любарець // Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму: матеріали XII-х аспірант. читань. – К.: Вид-во КУТЕП, 2013. – С. 189-196.

АНОТАЦІЇ

Любарець В. В. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький, 2013.

Дисертація присвячена проблемі формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. У процесі дослідження виявлено і

конкретизовано особливості та стан професійної підготовки агента з організації туризму.

Науково обґрунтовано, розроблено і апробовано модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в професійно-технічних навчальних закладах. Визначено структуру, зміст, критерії, рівні сформованості та експериментально перевірено ефективність моделі формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в професійно-технічних навчальних закладах.

Представлено технологію формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на засадах контекстного навчання на прикладі предмету «Організація туристичної діяльності», розроблено методичне забезпечення означеного предмету.

Модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму можна використовувати для корекції змісту навчальних програм предметів, направляти педагогічні технології на створення умов формування професійної компетентності.

Ключові слова: професійна підготовка, агент з організації туризму, компетентність, професійна компетентність, модель формування, технологія, контекстне навчання.

Любарец В. В. Формирование профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма в профессиональном колледже. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», Переяслав-Хмельницкий, 2013.

Диссертация посвящена проблеме формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма. Проанализировано пути развития туризма в Украине и особенности подготовки специалистов сферы туризма в условиях рыночной экономики, рассмотрены проблемы профессиональной компетентности в научной литературе и психолого-педагогических исследованиях.

Уточнена и определена сущность понятий «компетентность», «профессиональная компетентность» и раскрыта структура профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма.

В процессе исследования выявлено и конкретизировано особенности и требования к профессии агент по организации туризма. Требования к качеству подготовки агентов по организации туризма были учтены при разработке модели формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма и обосновании организационно-педагогических условий, которые лежат в основе построения модели.

Научно обоснована, разработана и апробирована модель формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма, которая может служить для коррекции содержания учебных предметов, направлять педагогические технологии на создание условий для формирования профессиональной компетентности. Модель внедрена в практику профессиональной подготовки учащихся в профессионально-технических учебных заведениях.

Определены структура, содержание, критерии и уровни оценивания результата формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма и определены формы, методы и приемы формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма в процессе их профессиональной подготовки. Представлено технологию формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма на основе контекстного обучения на примере дисциплины «Организация туристической деятельности». Разработаны методические рекомендации ее преподавания.

Экспериментально проверены организационно-педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма в процессе профессиональной подготовки в профессионально-техническом учебном заведении. Доказано, что внедрение в учебный процесс технологии формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма способствует эффективному её формированию. Педагогический эксперимент подтвердил эффективность разработанной модели формирования профессиональной компетентности будущих агентов по организации туризма в процессе обучения в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, агент по организации туризма, компетентность, профессиональная компетентность, модель формирования, технология, контекстное обучение.

Liubarets V. V. Professional competence formation of future tourism agents in professional college. – On the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – SHEE «Pereyaslav-Khmelnysky Hryhory Skovoroda state pedagogical university», Pereyaslav-Khmelnysky, 2013.

Dissertation deals with the problem of professional competence of future agents in the sphere of tourism. In the process of investigation specified features and state of professional bases were found out.

Scientifically grounded, worked out and listed the model of formation of future agents of tourism professional competence in professional colleges. Defined the structure, content, standards, levers of formation and experimentally proved efficiency

of formation of professional competence of future agents of tourism in professional colleges.

Technology of formation of professional competence of future agents of tourism is presented on the basis of contextual learning on the example of the learning on the subject. Organization of tourism activity. Methodological teaching recommendations and methodological software of the subject «Organization of tourism activity».

The pattern for the formation of the professional competence of future agents of tourism can be used for correction in contents of curriculum on different subjects it directs pedagogical technologies to the creating conditions for the formation of professional competence.

Key words: vocational training, agent of tourism, competence, professional competence, model of formation, technology, contextual learning.